

Op avontuur met het Nedersaksisch – Werkbladen Achterhoeks

Onderbouw – Schat

Tekst: Fieke Gosselaar

Doelgroep: Groep 1/2/3

Duur: 20 minuten kring, 15 minuten verwerkingsopdracht in de les

Beginsituatie

Kleuters zijn volop bezig met het ontdekken van taal. Nieuwe woorden leren, spelen met klanken en woorden uit een andere taal ervaren ze als leuk en spannend.

In deze les

- Luisteren de kinderen naar het gedicht *Schat* in het Achterhoeks
- Vergroten zij hun taalbewustzijn in een kringgesprek over meertaligheid
- Vergelijken ze woorden uit de streektaal met woorden uit het Nederlands
- Denken ze samen na over wat een “schat” is en maken ze hun eigen schat

Lesvoorbereidingen

- Tekst van *Schat*
- Voorwerpen als voorbeelden van schatten (steen, schelp, knuffel, etc.)
- Verf, penselen, lak voor creatieve verwerking

Introductie

Ga met de kinderen in de kring en lees *Schat* voor. Vraag:

- Waar gaat het gedicht over?
- Welke woorden herkennen ze? Welke klinken vreemd of grappig?

Lees het gedicht nog een keer voor. Vertel dat dit Achterhoeks is, een taal die in De Achterhoek gesproken wordt, net als dat sommige kinderen thuis ook een andere taal spreken.

Kern

- Bespreek woorden die herkenbaar zijn in het Nederlands.

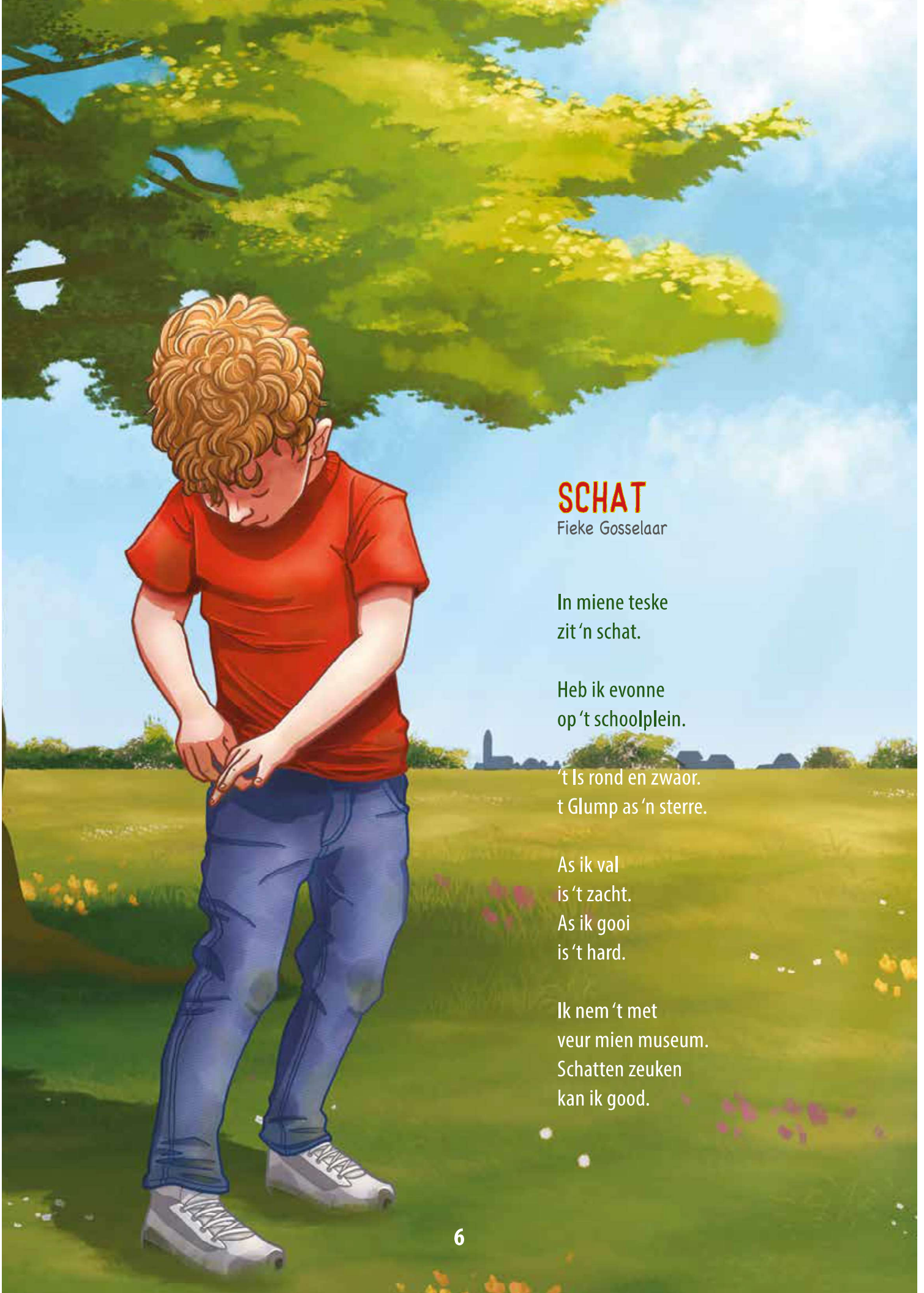
- Welke woorden lijken op Nederlandse woorden?
- Zijn er woorden die helemaal onbekend zijn? Probeer samen te raden wat ze betekenen.
- Vraag de kinderen: *Wat is voor jou een schat?*

Afsluiting

Laat de kinderen een eigen schat tekenen en schrijf er een (Achterhoeks) woord bij dat je mooi vindt.

Extra opdrachten

- Bewegingsspel met woorden: kinderen koppelen woorden uit het gedicht aan bewegingen.
- Raadspelletje: laat kinderen een schat beschrijven die onder een doek ligt – anderen raden wat het is (in het Nederlands én Achterhoeks).
- Laat de kinderen een steen zoeken of meenemen vanuit huis en beschilder deze tot een echte schat.

SCHAT

Fieke Gosselaar

In miene teske
zit 'n schat.

Heb ik evonne
op 't schoolplein.

't Is rond en zwaor.
t Glump as 'n sterre.

As ik val
is 't zacht.
As ik gooi
is 't hard.

Ik nem 't met
veur mien museum.
Schatten zeuken
kan ik good.

Middenbouw – Duunknien

Tekst: *Duunknien*

Doelgroep: Groep 4/5

Duur: 45-60 minuten

Beginsituatie

Kinderen in de middenbouw kunnen een kort verhaal begrijpen en herkennen klankpatronen. Ze houden van tekenen en strips en leren spelenderwijs woorden in een andere taal te gebruiken.

In deze les

- Lezen of luisteren de kinderen naar het verhaal *Duunknien* in het Achterhoeks
- Vergroten zij hun taalbewustzijn door Nedersaksische en Nederlandse woorden te vergelijken
- Maken ze een woordenlijst met Achterhoekse woorden
- Maken ze een strip met minimaal één Achterhoekse woord per vakje

Lesvoorbereidingen

- Tekst van *Duunknien*
- Kopieerblad met woordenlijst (zie bijlage)
- Papier en kleurpotloden

Introductie

Lees *Duunknien* voor of beluister de audio. Vraag:

- Waar ging het verhaal over?
- Welke woorden klonken grappig of vreemd?
- Welke woorden heb je herkend?
- Welke woorden lijken op woorden die je kent? Wat denk je dat die woorden betekenen?

Verdiepende vragen

- Wat gebeurt er met het konijn in het verhaal?
- Waarom speelt het verhaal zich af in de duinen? Denk je dat dat belangrijk is?

- Welke gevoelens heeft het konijn volgens jou tijdens het verhaal? Hoe kun je dat merken?
- In het verhaal komen woorden voor die je misschien niet meteen begrijpt. Hoe kun je de betekenis van een onbekend woord raden?
- Welke gebeurtenis in het verhaal vond jij spannend of grappig? Waarom?
- Hoe zou jij zelf reageren als je hetzelfde had meegemaakt als het konijn?
- Vind je dat het verhaal een goed einde heeft? Leg uit.

Kern

- Leg uit dat dit Achterhoeks is, een taal naast Nederlands, Engels, Duits.
- Inventariseer: waar kennen ze Achterhoeks van? Wie hoort het thuis, bij opa en oma, in de buurt? Wie praat er zo?
- Laat de kinderen een **woordenlijst** invullen met woorden uit het verhaal (bijv. *duun, knien, stoefzaand, gruin*).
- Laat ze een strip tekenen (min. 3 vakjes) over een stukje uit het verhaal. In elk vakje moet minstens één Achterhoeks woord staan.

Afsluiting

Houd een “stripvoorleesronde”. Elke leerling leest zijn strip voor en legt de Achterhoekse woorden uit. Suggestie: fotografeer alle strips en laat ze zien op het digibord. Zo kunnen de andere kinderen ook de plaatjes zien en begrijpen ze beter waar het verhaaltje over gaat.

Kopieerblad – Woordenlijst Duunknien

Achterhoeks	Nederlands
Ni-j	
Duun	
Knien	
Tied	
Kold	
Stoefzand	
zoer	
Greun	
Stetjen	
Wedstried	
Buuk	
Hoarkes	
Dreuge	
Dreum	

Ni-j = nieuw

Duun = duin

Knien = konijn

Tied = tijd

Kold = koud

Stoefzand = stuifzand

zoer = zwaar

Greun = groen

Stetjen = staartje

Wedstried = wedstrijd

Buuk = buik

Heurkes = haartjes

Dreuge = droog

Dreum = droom

Bovenbouw – Duunknien

Tekst: *Duunknien*

Doelgroep: Groep 6/7/8

Duur: 60 minuten

Beginsituatie

Leerlingen in de bovenbouw kunnen langere verhalen volgen en een creatieve schrijfpdracht uitvoeren. Ze kunnen bewust nadenken over taalverschillen en meertaligheid.

In deze les

- Lezen of luisteren naar *Duunknien* in het Achterhoeks
- Vergelijken van Nedersaksisch met Nederlands en andere talen
- Invullen van een woordenlijst (met extra vertaling naar Engels of thuistaal)
- Schrijfpdracht: avontuurlijke dag op Schiermonnikoog

Lesvoorbereidingen

- Tekst van *Duunknien*
- Kopieerblad met woordenlijst (zie middenbouw)
- Schrijfpapier

Introductie

Lees of beluister *Duunknien*. Bespreek:

- Waar gaat het verhaal over?
- Welke woorden lijken op Nederlands? Welke niet?
- Welke woorden zijn herkenbaar door klank of context?

Verdiepende vragen

- Wat is volgens jou de belangrijkste boodschap of het thema van het verhaal?
- Hoe wordt spanning opgebouwd in het verhaal? Noem een voorbeeld.
- Welke verschillen merk je op tussen het Achterhoeks en het Nederlands in de tekst?

- Kun je woorden vinden die lijken op een andere taal die je kent (Engels, Duits, thuistaal)?

Wat zegt dat over talen?

- Waarom denk je dat de schrijver voor een konijn heeft gekozen als hoofdpersoon?
- Schrijf in je eigen woorden een korte samenvatting van het verhaal.
- Als jij het verhaal een ander einde zou geven, wat zou er dan gebeuren?
- Welke rol spelen de duinen in het verhaal? Had het verhaal ook ergens anders kunnen plaatsvinden? Waarom wel/niet?

Kern

- Leerlingen vullen een **woordenlijst** aan.
- Vertaal minstens 5 woorden naar een andere taal (bijv. Engels of thuistaal).
- Schrijfopdracht: “Doe alsof je Inez bent en een avontuurlijke dag op Schiermonnikoog hebt meegemaakt. Wat heb je gedaan?”
 - o Tekst in het Nederlands schrijven
 - o Gebruik minstens **5 Achterhoekse woorden** en **5 woorden uit een andere taal**
 - o Beschrijf in je verhaal het weer
 - o Inez krijgt te maken met een verassing
 - o Gebruik het woord “pindakaas” in je verhaal
 - o Inez komt een bijzonder persoon of dier tegen

Afsluiting

- Laat leerlingen hun verhalen in kleine groepjes voorlezen.
- Bespreek: hoe voelt het om talen te mixen? Welke woorden vinden ze mooi of krachtig?

Kopieerblad – Schrijfopdracht

Achterhoeks	Nederlands	Vreemde óf thuistaal

Ni-j		
Duun		
Knien		
Tied		
Kold		
Stoefzand		
Zoer		
Greun		
Stetjen		
Wedstried		
Buuk		
Heurkes		
Dreuge		
Dreum		

Ni-j = nieuw

Duun = duin

Knien = konijn

Tied = tijd

Kold = koud

Stoefzand = stuifzand

zoer = zwaar

Greun = groen

Stetjen = staartje

Wedstried = wedstrijd

Buuk = buik

Heurkes = haartjes

Dreuge = droog

Dreum = droom

'T DUUNKNIEN

Leny Hamminga

'Mam, wi-j gaot veer dage naor Schiermonnikoog met de klasse! Veer dage! Wi-j gaot methelpen in de natuur!
Inez slingert euren rugzak onder de kapstok. Ze huppelt de kamer in.
'Deure dichte!' röp mam. 'Rugzak in de biejkökken!
Mam zit an de grote kökkentaofel met de krante veur zich.
'Mam, luuster iej wal?'
Inez pakt eur mam bie de arme. 'Ik gao veer dage weg!
'Jao jao, neet zo drok, ik heur oe wal. Hoo kump dat zo?'
Mam blif deurlaezen. Hoo kan ze dat, dech Inez, laezen en praoten tegelieke.
Ze les eigelek altied. Kranten, beuke, tiedschriften. Aoveral in hoes ligt stapels papier. De beukenkaste zit stampvol.
Nieje beuke stapelt ze gewoon naost de banke.
'Het is de pries de'w ewonnen hebt veur uns Waddenproject. Dat heb ik toch verteld?'
Inez geet naost eur mam zitten. Ze trök eur effen an 't oor.
'Bun ik in beeld?' vrög ze.
'O jao, ik wet 't, fijn is dat.' Mam les wieter.

Later den aovend is pap ok in hoes. Inez vertelt alles aover 't waddenproject. Hoo zee een stuk eschreven hef aover 't duunknien. Dat d'r ok kindere verteld hebt aover schelpen, meeuwen, eb en vloed, zandbanken. Pap luustert en nöp eur effen op schoot.
'Ik hoppe da'j mooie dage hebt op 't eiland,' zeg e. 'Mo'j nog wat extra's kopen? He'j nog wat neudeg?'
'Een groot strandlaken,' kump de stem van mam oet de kamer.
Hoo kan ze toch alles heuren as ze an 't laezen is? Pap glimlacht.
'Oew mam heurt altied alles,' zeg e dan.

Het is veer waeke wieter in de tied. De maond mei is begonnen. Meestal kan het dan nog aardeg kold waezen. Maor dit jaor neet. 't Lik wal hoge zommer, zo warm is het. Alle kindere in de klasse hebt de zommerklere al an. Meister steet met een bloeze met korte mouwen veur de klasse.

Morgen zal 't waen. Dan vertrekt ze naor Schiermonnikoog. Den aovend lig Inez op de rugge in eur bedde. Ze kik umhoge naor 't dakraam. De loch is vol sterren. An de linkerkante kump de maone teveurschien. Den schuf al maor wieter in beeld. Langzaam valt Inez eure ogen dichte.

'Wat löp dat gaele stoefzand zwaor!'

Inez zwoegt bij een steil duun naor baoven. Tjonge, wat geet dat zoer. Ze kik umme. Der is opens gin mens meer te bekennen. Da's gek! En net leep de hele klasse nog achter eur. Bunt ze eur opens veuroet elopen? Gauw stapt ze wieter töt ze op de top van 't duun is. Veur eur bunt nog meer dunen. Een heleboel, sommigen bunt greun van grös. Hier en daor is nog een gael zandstuk. In de wiedte is een strepe blauw. Daor is de zee. Wild grip de wind eure heure. Ze waait in eure ogen.

'Lasteg hè, dee wind,' klunk een hoog stemmeken.

Het kump van bij eure veute. Daor zit een duunknien. Zien witte stetken kump net onder ziene rugge vandan. Het knien geet op de achterpeute zitten.

'Doon wee 't eerste onderan is?' vrög e.

Inez knikt.

'Töt waar geet unze wedstried?' vrög ze.

'Töt 't leste duun veur 't strand,' zeg 't knien. 'Een, twee, dree!'

Met grote sprongen danst 't knien deur 't mulle gaele zand. Inez löp met ploffende stappen. 't Knien is al oet 't zicht. Inez löp en löp. Ze hijgt. Ze völt. Waar is 't knien? Ze veult dat ze in lang grös lig.

Ze kik umhoge. Nog een hoog duun. 't Knien zit op de top.

'Ik kom neet bij oew. 't Hoge grös is geveurlek. Ik kriege d'r een natte buuk van.'

't Duunknien steet op de achterpeute. Hee wrif aover zien wollege buuk.

'Oh neel!' röp e dan. 'ik bun toch nog nat eworden.'

Inez wet wat ze doon mot. Ze löp naor baoven en pakt 't knien op. Ze höldt 't dierken onder eur gezichte en begint te blaazen. Ze blös en ze blös um al ziene natte heurkes dreuge te kriegien. Het knien dut de ogen dichte.

'Iej bunt bange veur buukpiene, hè, lieverd,' zeg ze. 'Dat rotterege grös ok.'

'Hier is 't nog nat.'

't Knien beurt zien veurpoot op. En Inez blös en ze blös en ze blös...

'Kind, word is wakker! Wat is d'r toch?' Mam schudt Inez zachjes hen en weer.

'Ik mos een knientjen redden,' mompelt Inez.

'Maor noo mo'j opscheten, kind,' zeg mam. 'De boot naor Schier vertrök aover twee uur.'

Opens is Ineze klaorwakker. Ze rent en vlög um op tied te kommen. As ze op straote veur eur hoes steet te wachten dech ze an euren dreum.

Hoog nat grös is slecht veur kniene. Kon ze der maor wat an doon. Ze kik eur mam an dee altied alles wet. Mam veult wat ze dech.

'Eén mens kan neet alles oplossen,' zeg ze. 'Maor iej doot straks een betjen good, op 't eiland. Da's eerst genog.'

* Duunkniene hebt slim te lieden van de stikstofoetstoot. Eur laefgebied vergröst en zee könt feilek alléne maor good laeven op dreuge zandgrond met maor weineg begreujing. Op völle dunen op Schiermonnikoog greujt meer en meer grös, wat 't laefgebied van duunkniene al meer bedreigt.

